
M A T A R R A N Y A

Breu diccionari d'escriptura i escriptors contemporanis en català a l'Aragó

Hèctor Moret Coso

Llicenciat en Filologia Catalana

Professor de llengua catalana i literatura a l'IES Pau Casals, de Badalona

En la nota de justificació publicada a l'inici del recull d'articles –bàsicament bibliogràfics– *Indagacions sobre llengua i literatura catalanes* (1998) s'apuntava en nota a peu de pàgina que «De cara a possibles i ulteriors ampliacions de les notes bibliogràfiques aplegades en aquest volum, seran molt ben rebudes les esmenes als errors i omissions que sens dubte, conté aquest recull d'articles». Transcorreguts deu anys de l'edició d'aquella nota, d'esmenes als errors i omissions que, sens dubte, conté aqueixa obra no n'han arribat gaires; el que sí hi ha hagut és un increment important d'autors i de l'edició de textos en català a l'Aragó, cosa que ha fet que s'haja cregut oportú la redacció d'una llista comentada d'escriptors i escriptura en català a l'Aragó que, d'alguna manera, actualitze alguns dels capítols (en especial «Visions de l'Aragó catalanòfon en els escriptors catalans», «La presència del català en la premsa aragonesa», «L'edició en català a l'Aragó», «La llengua literària en els escriptors aragonesos d'expressió catalana» i, sobretot, «Notes sobre literatura catalana contemporània a l'Aragó») d'aquell recull d'articles de temàtica catalanoaragonesa. D'aquesta manera es manté la redacció i les dades bibliogràfiques –on poques novetats hi ha hagut de 1998 ençà– anteriors a l'últim terç del segle XX i primera dècada del XXI ja documentades –anotades– en *Indagacions...*, mentre per altra banda es facilita el coneixement i difusió de les publicacions en català dutes a terme en l'àmbit aragonès en els últims deu anys.

S'ha estimat més fer l'actualització de dades en forma de llista alfabètica perquè d'aquesta manera en futures edicions d'ampliació només calga afegir les noves informacions. Així que ara també hem de tancar aquesta presentació dient que de cara a possibles i ulteriors ampliacions d'aquest breu diccionari d'escriptura i escriptors contemporanis en català a l'Aragó, seran molt ben rebudes les esmenes als errors i omissions que, sens dubte, conté aquesta primera redacció d'aquest *Breu diccionari d'escriptura i escriptors contemporanis en català a l'Aragó*.

Per últim, només ens cal assenyalar que ens hem estalviat –atesa la brevetat que hem volgut a l'obra– indicar la comarca (Ribagorça, Llitera, Baix Cinca i Matarranya) a la qual pertanyen les poblacions de l'Aragó catalanòfon que s'hi esmenten.

Abad Chavarria, Anton (Saidí, 1958), agricultor de professió, es va donar a conèixer amb cançons d'autor a finals dels anys setanta, encara que no fou fins al 1989 que edità un primer enregistrament discogràfic, *Avui és un dia com un altre*, al qual han seguit *Lo ball de la polseguera* (1991), *Cap problema* (1995), *Sóc de poble* (2002) i *A la corda fluixa* (2004). Bona part dels textos de les seues cançons s'han aplegat en l'estudi *Joglars de frontera* (1997) de M. Sasot i en diverses antologies i mostres literàries. Ha col·laborat com a redactor de manera ocasional a *Desperta ferro!*, *Batecs* i *Temps de Franja*.

Abad Ibars, Arcadi (Saidí, 1977), nascut accidentalment a Lleida, agricultor de professió, redactor ocasional de *Temps de Franja*.

Albesa Burgués, David (Mont-roig, 1981), nascut accidentalment a Alcanyis, s'inicià en l'escriptura en català en la revista interna *Diables pel Matarranya* de l'IES Matarranya, de Vall-de-roures; ha publicat el recull de narracions *Quin món més bèstia* (2003) i ha col·laborat ocasionalment en la revista local *Plana Rasa* de Mont-roig.

Alcover Pinós, Carme (Massalió, 1952), resident a Saragossa des de 1982, tècnica lingüística del Govern d'Aragó, redactora i col·laboradora ocasional de *Batecs*, *Sorolla't*, *Temps de Franja*, *Rolde* i *Kalat-Zeyd*. Com a coordinadora del Seminari Permanent de Llengua Catalana de la DGA s'ocupà de l'edició de *Materials didàctics d'ensenyament primari* (1992) i de *Sac de paraules. Vocabulari escolar del català parlat a la Franja* (1995, en edició a cura de R. Sistac). És autora, sovint en col·laboració, de diversos estudis i treballs sobre l'ensenyament del català a l'Aragó i ha publicat en volum *Plans reguladors d'Ensenyament de l'Aragonès i el Català a l'Aragó* (2000), *Un nom per a tu. Índex de noms propis* (2005), en edició trilingüe (castellà, català i aragonès) i diversos poemes i relats breus. Ha traduït, del castellà al català, *El debat del català a l'Aragó* de José R. Bada (1990), i, amb A. Quintana, la novel·la *El gual* (2001) de Ramón J. Sender.

Amanda Llebot, Beques d'investigació Ajuts econòmics atorgats des de 1991 per la fundació Jordi Casas i Llebot per a fomentar els estudis en català sobre diversos aspectes dins de l'àmbit geogràfic de l'Aragó catalanòfon.

Andreu Sancho, Carles (Sant Feliu de Llobregat –Baix Llobregat–, 1938), de pares de Mont-roig, viu a París des d'inicis dels anys setanta. Llicenciat en dret, ha escrit en francès teatre, prosa poètica, guions de cinema,...., té enregistrats diversos treballs discogràfics (*Carles Andreu canta les paraules de Gaudí*, *Arc voltaic* de Joan Salvat-Papasseit,...) i, en el català de Mont-roig, ha editat el llibre de memòries *La mort del pareimare* (2004). Col·labora ocasionalment a *Temps de Franja*.

Antolí Tello, Susanna (Beseit, 1967), pedagoga responsable de la llar d'infants de Beseit, ha tingut cura de l'edició i transcripció de *Memòries d'un altre segle* (*Vivències d'Angelina Bel Mateu*) (2005) i ha publicat diversos poemes i relats breus. El 2006 obtingué el premi Guillem Nicolau amb el poemari *Tornem a ser menuts!* (2007).

Antologies i repertoris literaris D'entre les antologies i mostres literàries publicades en els últims vint-i-cinc anys amb textos d'autors aragonesos d'expressió catalana cal esmentar *La nostra llengua. Gramàtica de llengua catalana* (1984) d'Artur Quintana amb textos, entre altres, de T. Bosque, À. Villalba, J. Moncada, D. Lombarte i E. Vallès; *El català a l'Aragó* (1989) d'A. Quintana amb textos, entre altres, d'A. Abad, T. Bosque, J. A. Chauvell, T. Claramunt, J. Galan, M. Ibarz, D. Lombarte, M. Lòpez, J. I. Micolau, J. Moncada, J. Monclús, H. Moret, L. Rajadell, E. Vallès i À. Villalta; *Punt per agulla. Mostra de la narrativa breu contemporània de l'Aragó catalanòfon* (1993) a cura d'H. Moret i amb textos de C. Alcover, J. Carrévalo, J. Chauvell, G. Francino, T. Jassà, D. Lombarte, J. Moncada, L. Rajadell i F. Ricart; *Memòria de la set. Antologia de la nova poesia aragonesa* (1993) en edició coordinada per A. Quintana i amb poemes d'A. Abad, T. Bosque, J. Galan, T. Jassà, D. Lombarte, A. Lombarte, M. Lòpez, J. Micolau, H. Moret, Carmeta Pallarès i À. Villalba; *Així s'escriu a la Franja (Antologia i guia didàctica d'autors de l'Aragó catalanòfon)* (1993) de M. Sasot amb textos de J. Chauvell, A. Abad, D. Lombarte, H. Moret i J. Moncada; *Joglars de frontera (La cançó d'autor a l'Aragó catalanòfon)* (1997) de M. Sasot amb textos d'A. Abad, À. Villalba, T. Bosque, J. M. Puyol,...; *Literatura de la Franja: Gent Terra Paraules (URC. Revista literària, 16)* (2001), número coordinat per Mercè Ibarz amb textos literaris de J. Moncada, D. Lombarte, A. Abad, T. Jassà, J. A. Chauvell, H. Moret, M. Ibarz, M. Lòpez, J. Micolau i F. Serés.

Aribau Guardiola, Mª Pilar (Fraga, 1966), nascuda accidentalment a Lleida, delineant de professió i activista social; col·laborada ocasional a *Temps de Franja* i, en català, a *La Voz del Bajo Cinca*.

Associació Cultural del Matarranya (ASCUMA) Entitat cultural d'àmbit comarcal constituïda l'estiu de 1989 amb seu a Calaceit, editora de la històrica revista *Sorolla't*, de les col·leccions literàries Lo Trull i Lo Trull i membre d'Iniciativa Cultural de la Franja.

Associació de Consells Locals de la Franja (ACLF) Entitat cultural d'àmbit comarcal (La Llitera i la Baixa Ribagorça) fundada el 1986, amb seu a Tamarit de Llitera, editora de la històrica revista *Desperta ferro!* i membre d'Iniciativa Cultural de la Franja.

Bada Panillo, José Ramón (Favara, 1929), teòleg i sociòleg resident a Saragossa, conseller de Cultura i Educació en el primer govern de la Diputació General d'Aragó (1983-1987), autor de l'assaig *El debat del català a l'Aragó (1983-1987)* (1990).

Badia Villas, David (Fraga, 1962), doctor en Biologia, professor universitari a Osca, autor de diferents articles i treballs editats en publicacions especialitzades i del catàleg divulgatiu *Arbres i arbusts del Vedat de Fraga*. Col·laborador ocasional de *Batecs*, *Temps de Franja* i de l'anuari *Cinga*.

Barbé Furió, Saturnino (València, 1959), professor de biologia a l'ensenyament secundari a Fraga, activista ecològic i col·laborador esporàdic a *Temps de Franja*.

Barquín Castany, Susanna (Fraga, 1966), llicenciada en Filosofia, treballa a Barcelona com a periodista. Presidenta a partir de 2004 de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca, és autora de les novel·les breus *Deliri d'amor* (2004) i *L'aventura del desig* (2004), premi Guillem Nicolau de 2003. Redactora –en ocasions amb els pseudònims Damià/Dolors Torrent (també D. Torrent i B. Torrent), Víctor Vila i Josep M. Ibarz– i col·laboradora a *Temps de Franja*; ha vist aplegats diversos articles seus, signats o no, publicats al diari *Avui*, en el volum *Agricultura, aigua i alimentació: el repte de Catalunya per al segle XXI* (2006).

Barrull Perna, Carles (Areny de Noguera, 1977), historiador de formació i tècnic d'arxius en la comarca de la Ribagorça, secretari del Centre d'Estudis Ribagorçans, col·laborador de l'anuari *Ripacurtia* i redactor ocasional a *Temps de Franja*.

Batecs Revista trimestral literària i, sobretot, d'informació d'abast comarcal editada per l'Institut d'Estudis del Baix Cinca a Fraga entre gener de 1988 i maig de 1995. De març de 1997 a abril de 1998 es publicaren tres números del butlletí intern *Batecs informatiu*.

Becana Sanahuja, José M. (Fraga, 1957), llicenciat en Història, diputat del grup socialista a les Corts espanyoles per Osca, col·laborador ocasional de *Temps de Franja*.

Bengochea Lombarte, Antoni (Calaceit, 1958), professor de música a Saragossa a l'ensenyament secundari. Es donà a conèixer com a rapsode el 1986 en el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana; conforma amb M. Sasot el Duo Recapte i ha estat redactor ocasional de *Sorolla't*, *Temps de Franja* i de la revista local *Kalat-Zeyd*. Recita els textos de l'enregistrament discogràfic *Qüento va, qüento vingue (10 contes tradicionals del Matarranya)* (1998) i els poemes de Desideri Lombarte en *Ataïllar el món des del Molinar: Antologia lírica* (2000).

Berenguer Galindo, Antonio (Fraga, 1949), llicenciat en Història, professor a Fraga en l'ensenyament secundari, investigador especialitzat en la història de Fraga, és autor de *Les dificultats de la sèquia nova del secà (1774-1841)* (1999) i, amb el fragatí Ramón Espinosa Castellá, de *Quaderns de notes sobre l'urbanisme històric de Fraga* (2000).

Blanc Castells, Francesc (Altorricó, 1955), activista cultural resident a Lleida des de 1994, tècnic del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya, redactor habitual de *Desperta ferro!*

Blanc Grau, Miquel (Gavà –Baix Llobregat–, 1938), químic de formació i professió, ha publicat obres d'evocació costumista i sobre la llengua i la cultura popular de la comarca del Matarranya en general i de Calaceit, vila dels pares, en particular: *Refranyer del Matarranya* (1983), *Garba. Mil paraules de Calaceit* (1994), *La fauna del Matarranya* (1998) –premi Amanda Llebot de 1996–, *Històries i romanços (Calaceit entre 1880 i 1930)* (2001) i *Les plantes medicinals del Matarranya* (2003). Ha estat editor literari de *Toda una vida. Memòries de un calaceitano* (1997) del seu pare, José Blanc Sanmartín, i *De Calaceite a Mauthausen: memòries (1905-1976)* (2005) de Raimundo Suñer. Ha col·laborat habitualment a *Sorolla'ti Temps de Franja* i ocasionalment a les revistes locals *Kalat-Zeyd* i *La Comarca*.

Borbon Cuchí, Diana i Violeta (Mequinensa, 1981 i 1977), redactores de manera conjunta en els anys inicials (2000-2002) de *Temps de Franja*.

Bosque Peñarroya, Tomàs (la Codonyera, 1948), professor de solfeig i cant resident a Saragossa des de 1975. Com a cantant i autor de cançons es donà a conèixer a finals dels anys seixanta, encara que no serà fins al 1977 quan enregistrarà un primer disc, *Cuando los tiempos vienen difíciles*, amb nou cançons en castellà i dues en català. Part dels textos de les seues cançons en català s'han aplegat en l'estudi *Joglars de frontera* (1997) de M. Sasot i en diverses antologies i mostres literàries. Col·labora ocasionalment a *Sorolla't*, *Temps de Franja* i *La Comarca*, és membre del col·lectiu d'artistes Viles i gents.

Camps Juan, Joan Lluís (Queretes, 1954), historiador de formació, director financer i de personal de l'hospital Mare de Déu de la Cinta de Tortosa. Ha publicat *Cretas. Una villa de la Orden de Calatrava entre el Algar y el Matarranya* (2002), *Lledó, Arenys, Calaceit i Queretes: quatre pobles aragonesos al Bisbat de Tortosa* (2004) i ha tingut cura, amb Carles Sancho, de l'edició de *Toni Llerda, terra i llengua* (2006).

Canales Portolés, Marta (Fraga, 1974), nascuda accidentalment a Lleida, activista cultural i cívica, col·laboradora i redactora ocasional de *Temps de Franja*.

Cançó, cantants i grups musicals A l'Aragó catalanòfon, ja a finals de la dècada dels anys seixanta del segle passat, es troben en els textos d'algunes cançons manifestacions en català per part de diferents cantants (À. Villalba, T. Bosque, A. Abad, Los Maellans –duo format per Josep M. Puyol Catalan i Miquel Estaña–, etc.), textos analitzats en detall per M. Sasot a *Joglars de frontera (La cançó d'autor a l'Aragó catalanòfon)* (1997). Amb posterioritat han aparegut diversos altres cantants –com ara Àngel Soro, de Fraga– i grups musicals (Duo Recapte, NoTinkSon, Los Draps, Temps al temps...) amb enregistraments individuals o col·lectius en català; d'entre aquests últims cal esmentar el CD *Una roella al cor (Homenatge a Desideri Lombarte)* (2002) en què diversos músics interpreten textos del poeta pena-rogi: Quico el Célio, el Noi i el Mut de Ferreries, Túrnez & Sesé, Jean-Pierre & Mallén, Los Draps, Miquel Blanc, la Coral de Beseit i el Duo Recapte; i els dos CD *Sons del Matarranya* (2007), amb una vintena

llarga de temes en català, de NoTinkSon, Los Draps, Àngel Villalba, Los Maellans, Miquel Blanc, Temps al temps, Duo Recapte...

Capdevila Gómez, Arantxa (Alcampell, 1970), nascuda accidentalment a Lleida, doctora en Comunicació Audiovisual, llicenciada en Periodisme i en Ciències Polítiques. Fou professora dels Estudis de Comunicació a la Universitat Pompeu Fabra, i des del 2004 ho és de la Universitat Rovira i Virgili. És coautora, amb Josep Espluga, de l'estudi *Franja, frontera i llengua. Conflictos d'identitat als pobles d'Aragó que parlen català* (1995), ha escrit diversos articles divulgatius sobre qüestions sociolingüístiques a l'Aragó catalanòfon i ha estat redactora esporàdica a *Temps de Franja*.

Carbonell Vidallet, Josep (Mequinensa, 1956), col·laborador de *Desperta ferro!* i de l'anuari *Cinga*.

Carrégal Sancho, Josep A. (Mont-roig, 1951), funcionari judicial a Montblanc i resident des de 1979 a Valls, escriptor de caràcter i acceptació populars, és autor dels reculls de narracions *Espurnes* (2002) i *A soca d'orella* (2003). Interessat per la llengua i la cultura popular del Matarranya, ha coordinat la publicació de l'estudi etnològic *Monroyo. El hábitat disperso (las masías)* (2003) i ha tingut cura de l'edició del recull de literatura popular *Mont-roig El patrimoni immaterial (La literatura oral)* (2007). Ha col·laborat a *Sorolla't*, *Cinga*, *Temps de Franja* i en la premsa local o comarcal, com ara *Plana Rasa* de Mont-roig, *La Comarca* d'Alcanyís o *Rolde* de Saragossa. És membre del col·lectiu d'artistes Viles i gents.

Carreras Laserrada, Jaume (Barcelona, 1954), activista cultural i editor d'obres de temàtica o autoria franjolina en els anys vuitanta del segle passat en l'editorial Sirius de Barcelona; col·laborador esporàdic de *Temps de Franja* i de l'anuari *Cinga*.

Casas Júlvez, Jaume (Fraga, 1963), periodista de professió –redactor en català de l'emissora *Ràdio Fraga* i corresponal del *Diario del Altoaragón* a Fraga i comarca–, és redactor habitual de *Temps de Franja*.

Castellnou Mercadé, Aleix (Seròs–Segrià–, 1972), nascut accidentalment a Lleida, periodista i professor de filosofia a l'ensenyament secundari a Benicarló, ha estat redactor habitual entre 2001 i 2004 de *Temps de Franja*.

Cebrián Meléndez, Elena (Saragossa, 1962), llicenciada en Filosofia i Lletres, funcionària de la Diputació General d'Aragó, col·laboradora ocasional a *Temps de Franja* amb articles sobre difusió i protecció del patrimoni aragonès.

Celma Tafalla, Margarita (Vall-de-roures, 1973), mestra de música, pedagoga, musicòloga i presidenta de l'agrupació Corals del Matarranya; ha publicat, amb M.P. Muñoz Rodrigo, les fitxes didàctiques *El Mesquín/Lo Mesquí* (2001) i *El Matarraña/El Matarranya* (2003) i, com a coordinadora del Projecte d'Innovació i Investigació

Pedagògica 'Cantem junts' desenvolupat al CEIP de Vall-de-roures, el llibre *Cantem junts* (2007). És redactora de *Temps de Franja* i de la revista local *Kalat-Zeyd*. Com a musicòloga, ha tingut cura de l'edició de nombrosos textos musicals de tradició popular al Matarranya i ha estat autora de diferents estudis musicològics editats en publicacions especialitzades.

2.

Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib)
Entitat cultural d'àmbit comarcal fundada el 2003 amb seu a Benavarri i editora de l'anuari *Ripacurtia*. Membre d'Iniciativa Cultural de la Franja.

Chacón Cavas, Guillem (Badalona – Barcelonès–, 1966), ornitòleg i gestor ambiental, vinculat en l'última dècada i mitja a Mequinensa, Calaceit i Seròs (Segrià), va col·laborar a *Temps de Franja* de novembre de 2000 a gener de 2004 i a l'anuari *Cinga*. Ha publicat alguns poemes i articles en revistes i volums col·lectius i ha estat responsable dels efímers (en general, un o dos números publicats) butlletins interns *El Moixó*, *Xinxeu* i *Franja de Ponent* (2005).

3.

Chauvell Larrègola, Josep Anton (Alcampell, 1956), de formació autodidàctica, alcalde d'Alcampell des de 2003, ha estat Conseller de Cultura de la Comarca de la Llitera, entitat que presideix des de 2007. Fruticultor de professió, és autor de les novel·les *L'home de França* (1986) –primer premi Guillem Nicolau de 1986–, *Guardeu-vos de la nit del cel encès* (1991) –premi Les Talúries de la Diputació de Lleida de 1991–, *El temps del color pàl·lid* (1998) i *Terra verge* (2000); dels reculls de contes i narracions *Bo per a contar* (1988), *La flor del ram* (1995) i *Estimàvem Celentano* (2003); i de l'obra teatral *Hereus de la casa cremada* (1996). Fou redactor en cap de *Desperta ferro!* i és col·laborador ocasional a *Temps de Franja*; des del 2002 publica una columna setmanal al suplement que el diari lleidatà *La Mañana* dedica a les comarques de la Franja.

Cinga Anuari de treballs d'investigació de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca a partir de 1997.

Claramunt Adell, Teresa (Calaceit, 1961), llicenciada en Filologia Hispànica, treballa en l'ensenyament secundari a Reus. És autora de la narració juvenil *Vora el fiord*

(2004) i ha tingut cura de l'edició de la recopilació d'etnotextos *Contalles. Així parlem a les comarques de la Franja* (1985).

Claramunt Ibarz, Raimundo (Mequinensa, 1957), guia de pesca de professió, col·laborador ocasional de *Desperta ferro!*

Congressos, miscel·lànies i dossiers Amb periodicitat irregular, s'han publicat en els últims quinze anys diferents volums col·lectius amb continguts d'anàlisi, des de diverses perspectives, de la cultura, la llengua, la sociologia, l'economia, la història i la literatura de les comarques catalanòfonas d'Aragó entre els quals convé destacar les *Actes del dinovè Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica*, celebrat a Fraga el 21 i 22 d'octubre de 1994, amb col·laboracions, entre altres, d'A. Quintana, J. A. Chauvell, G. Francino, J. Monclús, H. Moret, J. C. Boix, J. A. Carrévalo, M. Gimeno i R. Solana, C. Sancho, J. Galan, Carmeta Pallarés, P. Vidal i M. Sasot; *L'Aragó catalanòfon* dins les *Actes de les Segones Jornades d'Estudis a la Terra Alta*, celebrades a Batea del 27 al 29 d'octubre de 1995, amb textos, entre altres, de M. Gimeno, C. Sancho, A. Quintana, H. Moret, C. Alcover, R. Sistac, J. Espluga i A. Capdevila, M. Sasot, J. A. Carrévalo i M. Blanc; les *Jornades de la secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a la Franja (Calaceit i Fraga)* (1999) celebrades el 17 i 18 d'octubre de 1997 amb textos, entre altres, de J. Monclús, C. Alcover, M. Blanc, J. M. Becana, R. Sistac, J. A. Chauvell i J. Galan; *De fronteres i mil·lennis: la Franja, any 2001 (Jornades Científiques de l'Institut d'Estudis Catalans)* (2003) amb textos, entre altres, de R. Sistac, Mercè Llop, M. Sasot, A. Bengochea, M. Ibarz, J. Monclús, F. Ricart, J. Pallarol i H. Moret; *Literatura de la Franja: Gent Terra Paraules (URC. Revista literària, 16)* (2001), amb textos, entre altres, d'A. Bengochea, A. Capdevila i J. L. Espluga, G. Chacón, M. Gimeno, A. Quintana, C. Sancho, J. San Martín, M. Sasot i R. Sistac; dossier a la revista *Serra d'Or*, 530 (febrer de 2004), amb textos d'H. Moret, J. Espluga, R. Sistac, A. Quintana, C. Alcover, I. Cònsul i M. Sasot; *Batec a batec. Miscel·lània de treballs oferts en honor de Josep Galan i Castany* (2006), amb textos, entre altres, d'H. Solé, F. Ricart, M. Sasot, S. Barquín, J. Giralt, V. C. Labara, J. Salleras, M. T. Moret, J. Labat, M. Sampietro, R. Sistac, Q. Gibert, C. Lapresta, A. Quintana, G. Francino, H. Moret i D. Badia.

Cònsul Giribet, Isidor (Bellpuig –Urgell–, 1948), amb arrels familiars per part del pare a Espés, és filòleg, crític literari i editor. És autor de diversos textos d'ambientació ribagorçana aplegats, en part, en el volum *En el nom del pare (Memòria d'Espés)* (2004).

Copons Revés, Francisco (Badalona –Barcelonès–, 1937), resident a Mequinensa –vila del pare– des de 1940, naturalista de formació autodidàctica, ha col·laborat esporàdicament a *Temps de Franja*.

Corals del Matarranya Agrupació musical presidida per Margarita Celma, constituïda actualment per vuit formacions locals. Inclouen en el seu ampli repertori nombroses cançons tradicionals en català i diversos poemes de D. Lombarte.

Coso Catalan, Andreu (Mequinensa, 1949), administratiu de professió i psicòleg de formació, és col·laborador i redactor ocasional de *Temps de Franja*.

Cresol, Lo Col·lectiu –format J. M. Gràcia, M.D. Gimeno, S. Hernández, M. Martí i A. Quintana– d'articulistes matarranyencs en català que des del 4 de febrer de 2006 col·laboren setmanalment a l'edició sabatina del *Diario de Teruel*.

Desperta ferro! Primera revista d'informació general en català a l'Aragó; s'editaren nou números entre l'hivern de 1987 i el de 1991. Obtingué el 1989 el premi Humbert Torres d'Òmnium Cultural de Lleida a la millor revista en català d'àmbit comarcal.

Desperta ferro!, Premis Concurs de literatura escolar convocat de manera ininterrompuda de 1988 ençà per l'Associació de Consells Locals de la Franja i l'Institut d'Estudis del Baix Cinca.

Draps, Los Grup musical de rock nascut a Pena-roja el 1992 format en l'actualitat per César Antolí, Sergio Gasulla, Ivan Gil, Jorge Lombarte, Rubén Lombarte, Marc Martí i Àlex Romero, que ha enregistrat *Terra de frontera* (2001) i *No mos fareu callar!* (2006). També han estat membres d'aquesta formació Joaquín Esteve, Natxo Sorolla i Daniel Vidal.

Duo recapte Grup musical format per Màrio Sasot als instruments i Anton Bengochea com a rapsode. Debutà el 1993 i ha donat a conèixer d'aleshores ençà textos dels poetes D. Lombarte, T. Jassà, H. Moret, A. Abad, M. Lòpez i J. Micolau en nombroses actuacions en terres aragoneses i catalanes.

Duran Lleida, Josep Anton (Alcampell, 1952), advocat de formació, diputat a les Corts espanyoles des de 1979, president d'Unió Democràtica de Catalunya, ha publicat nombrosos assaigs i articles d'anàlisi política en diversos mitjans de comunicació de Catalunya, molts dels quals s'han aplegats en diferents volums: *Voluntat de servei* (1991), *Catalunya i l'Espanya plurinacional* (1995), *La política a diari* (2003), *Entre una Espanya i l'altra. De l'11 M a l'atemptat de Barajas* (2007), etc.

Enjuanes Giral, Anna (Altorricó, 1964), periodista de professió, redactora habitual de *Temps de Franja* i coordinadora de la revista trimestral *Temps de Parlar* de l'Ajuntament d'Altorricó.

Enjuanes Puyol, Neus (Alcampell, 1980), llicenciada en Comunicació Audiovisual, periodista de professió, des del 2005 treballa a la Corporació Aragonesa de Ràdio i Televisió. Ha estat redactora ocasional a *Temps de Franja*.

Escuer Ibarz, Josep Lluís (Fraga, 1955), doctor en ciències ambientals i professor de biologia i geologia a l'ensenyament secundari a Fraga, col·laborador de *Batecs i Cinga* i redactor ocasional de *Temps de Franja*; és autor dels estudis *L'aiguabarreig dels rius Cinca*

i Segre (Cartografia del paisatge vegetal) (1998) i *El Cinca a Fraga (Una reflexió sobre dinàmica fluvial i activitat humana)* (2004).

Espluga Trenc, Josep Lluís (Alcampell, 1964), doctor en Sociologia i professor d'aquesta matèria a la Universitat Autònoma de Barcelona, és autor de diversos treballs de recerca sociològica i dels assaigs, centrats en les actituds dels habitants de l'Aragó catalanòfon, *Franja, frontera i llengua. Conflictes d'identitat als pobles d'Aragó que parlen català* –en col·laboració amb Arantxa Capdevila– (1995), *Urbilatèria* (2004) –reeditat, corregit i ampliat, amb el títol *Planeta Franja. El trencaclosques del català a l'Aragó* (2005)– i en el volum *Com embolicar la Franja en una fulla de pi* (2007) ha aplegat diversos articles acadèmics i divulgatius sobre qüestions sociolingüístiques a l'Aragó catalanòfon. Col·laborador habitual a *Temps de Franja* i ocasional a l'anuari *Ripacurtia*.

Estaña Gimeno, Miguel (Maella, 1954), artista plàstic i viatjant de comerç de professió afincat a Montanui i el Pont de Suert, formà amb Josep M. Puyol Catalan (Maella, 1950) el duo Los Maellans que estigué actiu entre el 1976 i el 1984. Caricaturista i il·lustrador habitual i col·laborador ocasional a *Temps de Franja*.

Febas Fornos, Pilar (Mequinensa, 1947), tècnica de la Diputació Provincial de Tarragona, autora del poemari costumista *Estampes mequinensanes* (1990) i de la novel·la breu *La mostra de l'olivera* (1995) –premi Sebastià Juan Arbó de 1994–, totes dues obres de clara ambientació mequinensana.

Ferrer Burgués, Rafael –nascut a la Freixneda–, mestre de català al Matarranya, col·laborador ocasional a *Temps de Franja*, editor del recull *Literatura oral de la Fresneda* (1992).

Francino Pinasa, Glòria (Sopeira, 1956), nascuda accidentalment a Barcelona, professora de llengua i literatura castellanès a Lleida, redactora ocasional a *Temps de Franja* i *Ripacurtia*, editora de *Bllat colrat. Literatura popular catalana del Baix Cinca, la Llitera i la Ribagorça. 2 Cançoners* (1997), ha publicat nombrosos estudis de la llengua i l'onomàstica de la Ribagorça en publicacions especialitzades, i també en volum: *Toponímia de la Ribagorça. Municipi de Sopeira* (2002) i *Toponímia de la Ribagorça: Els noms de lloc del Pont de Suert* (2005). Redactora habitual de *Sopeira. Revista d'Amics de l'Alaó*, és autora d'algunes narracions breus de ficció en publicacions col·lectives.

Galan Castany, Josep (Fraga, 1947-Lleida, 2005), llicenciat en Filologia Hispànica, exercí com a mestre d'educació primària a Santa Margarida de Montbui a partir de 1971. Personalitat i persona essencial en la història de l'activisme cívic i cultural a favor de la llengua i la cultura catalanes a l'Aragó, fou autor de la novel·la breu ambientada a Fraga *Mort a l'Almodí* (1983, noves edicions en 1991, 1996 i 2006) i d'alguns sonets publicats en revistes d'abast restringit. Com a estudiós de la llengua i la cultura popular de Fraga publicà els opuscles *Estudis lèxics de la parla de Fraga* (1985) i *II i III* (1987), i les monografies *Refranyer fragatí* (1987), *Les cançons de la nostra gent* (1993),

Estudi descriptiu de la llengua de Fraga (1995), *Lèxic esmorteït de la parla de Fraga* (1997) i *Modismes i frases fetes de la parla de Fraga* (2003). Presidí durant 18 anys, fins al 2004, l'Institut de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca, fou redactor en cap de les revistes *Batecs* i *Temps de Franja*, i col·laborà amb força assiduitat –en ocasions amb els pseudònims Dolors/Daniel/D. Sarrau i Dolors/D. Costa (Corbella)– en aqueixes mateixes publicacions periòdiques.

Gallica Flavia Col·lecció de treballs i estudis d'investigació editada per l'Institut d'Estudis del Baix Cinca sobre la ciutat de Fraga, on s'han publicat des de 1994 fins el moment de redactar aquest text 6 volums.

Gibert Font, Quim (Arenys de Mar –Maresme–, 1962), psicòleg de formació, de 2003 ençà viu a Fraga i treballa a Lleida com a psicopedagog. Col·laborador habitual a *Temps de Franja* i ocasional en l'anuari *Cinga* i en el número 0 de l'efimer butlletí intern *Franja de Ponent* dirigit per Guillem Chacon. Ha publicat nombrosos articles i treballs en els més diversos mitjans de comunicació dels Països Catalans.

Gimeno Giner, Mercè (Calaceit, 1963), professora de llengua i literatura catalanes d'ensenyament secundari a Gandesa, col·laboradora habitual a *Sorolla't* i a la revista local *Kalat-Zeyd*, i ocasional a l'anuari *Cinga*. Ha tingut cura de l'edició de l'aplec de relats *L'armariet i altres narracions* (2001) de T. Jassà. És redactora esporàdica a *Temps de Franja*.

Gimeno Puyol, María Dolores, (Saragossa, 1965), amb orígens familiars a Maella, doctora en Filologia Hispànica i professora de llengua i literatura castellanès a Tarragona (Secundària i Universitat Rovira i Virgili), redactora ocasional de *Temps de Franja* i membre del col·lectiu d'artistes Lo Cresol.

Giralt Latorre, Javier, (Sant Esteve de Llitera, 1967), nascut accidentalment a Barcelona, doctor en Filologia Hispànica, professor de llengua i literatura catalanes a la Universitat de Saragossa. Ha publicat diversos llibres i articles d'investigació en revistes especialitzades sobre el català de la Llitera i de l'Aragó catalanòfon, entre els quals destaquen els dos volums d'*Estudio sociolingüístico de la Franja Oriental de Aragón* (1995) –amb M. Antonia Martín Zorraquino, M. Rosa Fort Cañellas i M. Luisa Arnal Purroy–, *Aspectos gramaticales de las hablas de la Litera (Huesca)* (1998) i *Lèxic de la Llitera* (2005).

Gràcia Zapater, José Miguel (la Codonyera, 1941), resident a Esplugues de Llobregat des de 1980, economista de formació i professió, és president de l'Associació Cultural del Matarranya a partir de 2007. Poeta de vocació tardana, ha editat els poemaris *Davall d'una olivera* (2002), *Reflexions i abstraccions-XXXIII poemes* (2005), *Fets i temps de la Codonyera* (2005) i *Vers a vers a Barcelona* (2005), premi Guillem Nicolau de 2004. Presentà el 2004 l'exposició –i catàleg– *Finestrans i finestretes*, conjunt de peces plàstiques on es fusionen textos poètics, fotografies i fustes velles; i el 2007 *De la cuina al marc*,

pintura i estris sobre fusta. Col·labora habitualment com a articulista a *Temps de Franja* –en ocasions amb els pseudònims Lluís Roig– i, formant part del col·lectiu Lo Cresol, en català al *Diario de Teruel*. Ha col·laborat en les revistes locals *Lo Portal*, *La Comarca* i *Kalat-Zeyd*.

Guillem Nicolau, Premi, guardó literari convocat, de manera discontinua, de 1986 ençà, pel Departament de Cultura de la Diputació General d'Aragó, per premiar –i editar en la col·lecció Pa de Casa– obres en català d'autors vinculats a l'Aragó catalanòfon.

Hernández Carné, Silvestre (Badalona –Barcelonès–, 1952), psicòleg i pedagog, resident a Beseit i director de l'IES Matarranya, de Vall-de-roures. Ha publicat cinc novel·les en castellà i la novel·la d'ambientació matarranyenca *Aigües tèrboles* (2005) en català. Col·laborador de la revista local *Kalat-Zeyd* i a *Temps de Franja*. Membre del col·lectiu Lo Cresol.

Huguet Canalis, Àngel (Bellver de Cinca –Ribera del Cinca–, 1958), llicenciat en Psicologia i en Ciències de l'Educació i doctor en Psicopedagogia, professor a la Universitat de Lleida des de 1998, és autor de múltiples treballs sobre l'ensenyament del català a l'Aragó, entre els quals destaquen els volums *Bilingüisme social al Baix Cinca (Una anàlisi des de la perspectiva escolar)* (1991), *El coneixement lingüístic dels escolars de la Franja: Conclusions de la seva avaluació* (1995) i, amb Jordi Suïls, *Llengües en contacte i actituds lingüístiques: el cas de la frontera catalano-aragonesa* (1998). Ha col·laborat ocasionalment a *Batecs* i *Temps de Franja*.

Ibarz Ibarz, Antonio (Saidí, 1952), llicenciat en Filosofia i Lletres (Geografia i Història). Resideix a l'Hospitalet de Llobregat, ha publicat l'estudi *El canal d'Aragó i Catalunya: cent anys d'esperança i de progrés* (2005) i ha col·laborat esporàdicament a *Temps de Franja* i a l'anuari *Cinga*.

Ibarz Ibarz, Mercè (Saidí, 1954), periodista i professora universitària resident a Barcelona, especialitzada en l'obra de Luis Buñuel, és autora de les novel·les *La terra retirada* (1993), *La palmera de blat* (1995), dels reculls de narracions *A la ciutat en obres* (2002) i *La febrer de carrer* (2005), i dels assaigs *Breu història d'ETA (1959-1979)* (1981), *Mercè Rodoreda* (1991), *Mercè Rodoreda: un retrat* (1997), *Tierra sin pan: Buñuel i els nous camins de les avantguardes* (1999), *Un experiment seriós: instantànies catalanes de «Tierra sin pan» de Luis Buñuel (1933)* (2000). Ha publicat diversos contes, articles i narracions breus en miscel·lànies i volums col·lectius, ha col·laborat ocasionalment a *Temps de Franja* i en nombroses publicacions periòdiques editades a Catalunya.

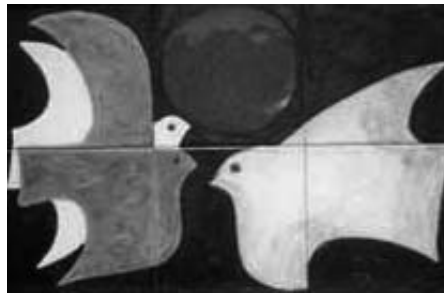
Ibarz Serrat, Virgili (Saidí, 1950), doctor en Psicologia, professor de filosofia a l'ensenyament secundari a Barcelona, col·laborador ocasional de *Batecs* i *Temps de Franja*, és autor de l'estudi *El pensament d'Esteve Pujasol* (1991) i de diversos treballs sobre pensadors i científics aragonesos i catalans.

Iniciativa Cultural de la Franja (ICF) Coordinadora de les associacions culturals de l'Aragó catalanòfon formada per l'Associació de Consells Locals de la Franja, l'Associació Cultural del Matarranya, el Centre d'Estudis Ribagorçans i l'Institut d'Estudis del Baix Cinca. Editora de la revista mensual *Temps de Franja* i de les col·leccions de llibres *La Gabella* i *Quaderns del Cingle*.

Institut d'Estudis del Baix Cinca (IEBC) Entitat cultural d'àmbit comarcal amb seu a Fraga fundada el 1983 i legalitzada el 1985 com a Institut d'Estudis Fragatins-AFRAGA, que ha partir de 1989-1990 pren l'actual d'Institut d'Estudis del Baix Cinca. Editora de la revista *Batecs*, de les col·leccions *La Sitja* i *Gallica Flavia*. Membre d'Iniciativa Cultural de la Franja.

Jané Checa, Òscar (Barcelona, 1974), doctor en Història, professor investigador de la Universitat Autònoma de Barcelona. Vinculat a la Ribagorça, és director i col·laborador habitual de l'anuari *Ripacurtia* i esporàdic a *Temps de Franja*.

Jassà Casé, Teresa (Calaceit, 1928-1999), ceramista d'ofici, es formà com a ceramista a la Catalunya del Nord després d'abandonar els estudis de farmàcia que feia a la Universitat de Barcelona. El 1960 torna a Calaceit. A més de dedicar-se amb intensitat a la creació plàstica, com a escriptora col·laborà a les revistes *Sorolla't* i *Gaceta del Matarranya*, publicà el recull *Eixam de poemes* (1992) i, pòstumament, l'aplec de relats *L'armariet i altres narracions* (2001).

4.

Labara Ballestar, Valerià C. (Candasnos –Monegros–, 1962), professor d'EGB i llicenciat en Filosofia i en Ciències de l'Educació, viu a Terrassa des de 1985 i on treballa de professor de llengua catalana i literatura a l'ensenyament secundari. Col·laborador ocasional de *Temps de Franja*, és autor, d'entre nombrosos treballs i articles, de l'estudi *Els Barrafon de Fraga* (1994), és coautor de diferents materials didàctics sobre l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes a Catalunya i professor de la Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia, Vexil·lologia i Nobiliària.

Labat López, Josep (Fraga, 1966), llicenciat en Història de l'Art, professor d'ensenyament secundari a Fraga, redactor ocasional de *Batecs* i *Temps de Franja*, col·laborador de *Cinga* i autor de diversos estudis sobre la història de l'art al Baix Cinca.

Labat López, Òscar (Fraga, 1973), llicenciat en Filologia Hispànica, professor d'ensenyament secundari, redactor ocasional de *Temps de Franja*.

Laforga Casanovas, Júlia (Altorricó, 1959), administrativa de professió, redactora ocasional de *Desperta ferro!*, *Temps de Franja* i de la revista local *Temps de Parlar*.

Lapresta Rey, Cecilio (Fraga, 1975), nascut accidentalment a Lleida, llicenciat en Sociologia, col·laborador ocasional de *Temps de Franja*, *Ripacurtia* i *Cinga* i autor de l'estudi *Soy aragonés o sóc aragonès. Una anàlisi de la construcció de la identitat i el sentiment de pertinença a la comarca del Baix Cinca* (2001).

Larrègola Ferrer, Agustí (Estopanyà, 1962), periodista de formació i agricultor de professió; redactor en cap de *Desperta ferro!* i ocasional –amb el pseudònim Marc de Gun– en els primers números de *Temps de Franja*; és autor de la trilogia *Solc dret* (2005) formada per les obres dramàtiques de caràcter popular *Lo solc dret*, *Lo solc tort* i *La entera* redactades en ortografia vacil·lant i representades a Estopanyà els dies de la Festa Major de 2003 i 2004.

Latorre Viu, Josep Maria (Tamarit de Llitera, 1955), activista cultural, redactor en cap de *Desperta ferro!* i ocasional a *Batecs* i *Temps de Franja*.

Literatura i escriptura en castellà En època contemporània, a l'Aragó catalanòfon és freqüent la publicació de llibres miscel·lanis en castellà o en ortografia aberrant centrats en una població d'aqueix territori. En general, són obra de fills de la població descrita i editats pels ajuntaments corresponents; vet ací, sense voluntat de ser exhaustiu, alguns d'aquests volums: *Arén* (1972) de Luis Gracia Llevot, *Velilla de Cinca y ermita de San Valero* (1983) d'autoria col·lectiva, *Fayón. Imágenes y palabras* (1984) de Francisco Carlos Solé Llop, *La Litera: nuestra tierra* (1985) i *La Litera, villas y lugares* (1988) de José A. Adell i Melchor J. Montori, *La villa de la Fresneda (Historia, monumentos, instituciones)* (1986) d'Enrique Julve i Ovidio Cuella, *Fabara. Memorias incompletas* (1986) de Víctor Cervera Campanales, *La Portellada y su bicentenario* (1990) i *La Portellada. Hechos, lugares y gentes* (1990) de José M. Palanques, *Vocabulario y textos de Tamarite de Litera (Huesca)* (1995) de Pedro Grúas Naval i Mª Pilar Benítez Marco, *Nonaspe, "la vileta regalada"* (1991) de Gabriel Albiac Sebastián, *Historia de Maella* (1995) de Vicente Juste Moles, *La Codoñera en su historia I* (1995), *II* (2000) i *III* (2006) de Miguel Sanz Parera i José R. Molins Margelí, *Economía, demografía y toponimia de Albelda* (2000) de José A. Molet Sancho, *Beceite...? De historias, personajes y curiosidades* (2004) de Luis Latorre, *Valderrobres paso a paso* (2005) de Carmelo López i Manuel Siurana, *Fayón: la historia sumergida* (2005) i *Siempre Mequinenza* (2007) de José R. Marcuello Calvín...

També en els últims anys s'han editat en castellà nombroses guies turístiques, d'autoria col·lectiva, com ara *Pequeños recorridos del Mezquín* (1998), *Guía turística del Mezquín-Matarraña* (2001), *Itinerarios naturistas por el Bajo Cinca* (2002), *Comarca del Matarraña* (2003), *El Matarraña y los Puertos de Beceite* (2003), *Fraga y el Bajo Cinca* (2004), *Comarca del Bajo Cinca* (2004), *Matarraña/Matarranya* (2006)...

En l'escriptura de creació han estat poques les obres en castellà amb ambició literària que prenen com a escenari literari les terres de l'Aragó catalanòfon, fins al punt que només es pot ressenyar la novel·la *Sadurija* (1991) de Ramón Mur –vinculat

a Bellmunt de Mesquí- i els reculls de contes i narracions *Los duendes del Matarraña* (1991) i *Noches del Matarraña* (2004) de Francisco Javier Aguirre, totes tres obres amb nombrosos topònims i expressions escrits en perfecta ortografia catalana.

Literatura popular L'Aragó catalanòfon ha estat en els últims anys un territori en què la seua literatura popular, i la cultura popular en general, ha estat objecte de nombroses recopilacions i anàlisis diverses. Se n'han ocupat, amb intensitat diversa, investigadors esmentats al llarg d'aquest breu diccionari de l'escriptura en català (P. Vidal, M. Blanc, J. A. Carrévalo, etc.), al qual cal afegir el treball de Carlos González Sanz *Despallero fant. Recopilació i estudi de relats de tradició oral recollits a la comarca del Baix Cinca* (1996). Amb tot, són dues recopilacions les que s'han ocupat de tots els gèneres de la literatura popular de l'Aragó catalanòfon –a excepció de la ciutat de Fraga, ja treballada per C. González i, sobretot, per J. Galan–: *Lo Molinar. Literatura popular catalana del Matarranya i Mequinensa* (1995-1996), 3 volums, a cura d'A. Quintana, Lluís Borau, C. Sancho i H. Moret, i *Bllat colrat! Literatura popular catalana de la Ribagorça, la Llitera i el Baix Cinca* (1997), 3 volums, a cura d'A. Quintana, L. Borau, G. Francino i H. Moret.

Llerda Juan, Antoni (Queretes, 1961-2005), nascut accidentalment a Tortosa, treballador de banca i alcalde de Queretes a partir de 1999, col·laborà a *Sorolla't, Desperta ferro!, Roldei* en diverses revistes locals (*Nosotros, Gaceta del Matarraña, La Comarca...*). Tots els seus escrits publicats en vida, tant en castellà com en català, s'han aplegat en el volum pòstum *Toni Llerda, terra i llengua (Biografia, fets i escrits d'Antoni Llerda Juan)* (2006) en edició a cura de Juan Luis Camps i Carles Sancho.

Lombarte Segura, Aurèlia (Mont-roig, 1933), mestressa de casa, viu a Vall-de-roures des de 1956. Ha publicat poemes de caràcter popular al *Programa de Festes de Mont-roig*.

Lombarte Arrufat, Desideri (Pena-roja, 1937-Barcelona, 1989), aparellador de professió, personalitat i persona essencial en la història de la literatura i la cultura catalanes a l'Aragó, va convertir la gent i la tradició oral del Matarranya en general i de Pena-roja en particular en un univers literari amb gran acceptació popular. És autor en narrativa de *Memòries d'una desmemoriada mula vella* (1997), en teatre de *Pena-roja i Vallibona, pobles germans* (1987) i *Teatre inèdit* (1992), dels treballs d'investigació *600 anys de toponímia a la vila de Pena-roja* (1990) i *Pena-roja. Una vila a la frontera* (1999), i dels reculls de poesia *Romanços de racó de foc i Poemes de vida i mort* (1987), *A l'ombra de les roques del Masmut* (1991), *Sentències comentades / Voldria ser* (1993), *Romanços mai contats / Borres i berrims* (1994), *Cartes a la*

5.

molinera (*La bona vida i la mala bava* (1995), *Miracles de la Mare de Déu de la Font i altres poesies esparses* (1999) i de l'antologia lírica *Ataüllar el món des del Molinar* (2000). Col·laborà ocasionalment a *Batecs* i *Desperta ferro!* i de manera més contínua a *Sorolla't*. L'any 2002 s'aplegà bona part de la seua correspondència en *Epistolari (1981-1989)*, el grup musical Túrnez & Sesé enregistrà *Quedarà la paraula* i diversos músics i amics *Una roella al cor*, tots dos treballs discogràfics dedicats a difondre l'obra d'aquest poeta matarranyenc.

Lombarte, Teresa (Calaceit, 1938), alcalde de Calaceit entre 1977 i 1987 i presidenta de l'Associació de Dones i Consumidors de Calaceit, és coordinadora de la revista local *Kalat-Zeyd* i de la col·lecció de receptes culinàries bilingüe (català/castellà) *A la taula... al primer crit! (com es menja al Matarranya, del Bergantes a l'Algars)* (2004).

López Fontanals, Maria (Fraga, 1978), llicenciada en Humanitats i tècnica cultural, redactora ocasional de *Temps de Franja*.

López Lacasa, Marià (Mequinensa, 1958), resident a Barcelona des de 1968, treballador de banca, ha publicat els reculls poètics *Vores* (1992), *Lo poble i les circumstàncies* (1996) –premi Les Talúries de la Diputació de Lleida– i *Elements* (2003). Ha col·laborat esporàdicament a *Batecs*, *Sorolla't* i *Temps de Franja*.

Maillo Oliver, Alfons (Mequinensa, 1965), llicenciat en Geografia i Història per la Universitat de Barcelona, resideix a Barcelona i ha estat col·laborador ocasional de *Temps de Franja*.

Marquès Blanco, Enric (Benavarri, 1962), administratiu de professió, activista cultural i redactor ocasional de *Desperta ferro!* i *Temps de Franja*.

Martínez Aroca, Marc (el Pinell de Brai –Terra Alta–, 1972), nascut accidentalment a Tortosa, llicenciat en Filologia Catalana i professor a Barcelona de llengua i literatura catalanes a l'ensenyament secundari. Ha fet classes de català per a adults al Matarranya. Col·laborador ocasional a *Temps de Franja* –amb el pseudònim Enric Algars–, a la revista local *Kalat-Zeyd*, a *Sorolla't informatiu* i en diferents revistes especialitzades; és autor del breu estudi *Aproximació a la toponímia rural de Nonasp* (2001).

Mauri Gràcia, Josep (Barcelona, 1932), amb pares de Casserres del Castell, activista cultural, ha estat redactor ocasional de *Desperta ferro!* i *Temps de Franja* i ha col·laborat en l'anuari *Cinga*.

Maza Pons, Daniel (Nonasp, 1944), funcionari de Correus, president de l'Associació d'Amics de Nonasp-Museu etnològic, col·laborador de *Sorolla't* i redactor de les revistes locals *Lo Portal* i *L'Eixam*, i, ocasionalment, de *Temps de Franja*.

Mesalles Rué, Maria Carme (Fraga, 1958), mestra diplomada de català a Fraga, redactora ocasional de *Batecs* i *Temps de Franja*.

Mesalles Rué, Ramon (Fraga, 1953), activista cívic i cultural, ha estat redactor ocasional de *Desperta ferro!* i *Batecs*.

Messeguer Zapater, Carme (Fraga, 1970), nascuda accidentalment a Lleida, llicenciada en Filologia Clàssica i Catalana, professora d'ensenyament secundari a Seròs, col·labora habitualment a *Temps de Franja*.

Micolau Adell, José Ignacio (Torre del Comte, 1956), arxiver bibliotecari a l'Ajuntament d'Alcanyís –resideix en aquesta ciutat des de 1981–, historiador de formació, president del Centro de Estudios Bajoaragoneses, ha col·laborat a *Sorolla'ti* a *La Comarca* i ha redactat les presentacions de la figura de l'historiador regeneracionista calaceità Santiago Vidiella a *Pa de Casa. Converses sobre coses passades i presents de la vila de Calaceit* (1984) i a *Recitaciones de la historia política y eclesiástica de Calaceite* (1996).

Micolau Burgués, Juli (la Freixneda, 1971), nascut accidentalment a Alcanyís, de formació autodidàctica, és un poeta intuïtiu i apassionat amb una obra de gran complexitat lèxica i riquesa conceptual constituïda pels reculls *Manoll* (1997) –premi Guillem Nicolau de 1997– i *Esfèra. Traspunt en la serena* (2001) –premi Pedro Saputo de 2002. Va col·laborar a l'última etapa de *Sorolla't*, a les revistes locals *Kalat-Zeydi* i *L'Eixam*, i ha estat redactor esporàdic a *Temps de Franja*. Formà part –d'abril a novembre de 1999– del col·lectiu d'articulistes Viles i gents.

Moncada Estruga, Jesús (Mequinensa, 1941-Barcelona, 2005), narrador de gran prestigi, va residir a Barcelona a partir de 1966, ha estat el primer autor català nascut a l'Aragó en publicar en volum, el 1973 amb tres contes –premi de narració Joan Santamaria de 1971– que faran de nucli del primer dels tres volums de contes que publicà: *Històries de la mà esquerra* (1981), *El Cafè de la Granota* (1985) i *Calaveres atònites* (2000). Com a novel·lista publicà *Camí de sirga* (1988), *La galeria de les estàtues* (1992) i *Estremida memòria* (1997). El 2003 s'aplegaren totes les seues col·laboracions en premsa i en publicacions miscel·lànies en *Cabòries estivals*. Bona part de la seua obra, en especial la novel·la *Camí de sirga* i molts dels seus contes, ha estat traduïda a una vintena de llengües. L'obra literària de Jesús Moncada se centra en la seua part més extensa en la geografia –urbana i rural– de Mequinensa, en la història –menuda i gran– dels anys que van, a grans trets, de 1860 a 1971 d'aquesta vila, i –en bona part– en els comportaments i la psicologia dels seus habitants, tant contemporanis com pretèrits. Així, dels quaranta-cinc contes de Jesús Moncada només tres no estan ambientats, d'una manera o d'una altra, en aqueixa població de l'Ebre. Mequinensa també és el marc geogràfic i humà on es desenvolupen les tres novel·les publicades per Jesús Moncada, en la primera i la tercera d'una manera quasi absoluta i a la segona d'una manera prou extensa, encara que parcial. Entre els molts premis i guardons atorgats a

l'obra literària destaquen el I Premi dels Escriptors Catalans per la qualitat del conjunt de la seua obra narrativa i la seua singularitat dins les lletres catalanes, i el Premio de las Letras Aragonesas, la més alta distinció honorífica que atorga el Govern de la Diputació d'Aragó per la trajectòria literària d'un escriptor nascut, o vinculat, a l'Aragó; Jesús Moncada ha estat el primer, i únic, escriptor en català distingit amb aquest guardó.

Montclús Esteban, Joaquim (Calaceit, 1957), nascut accidentalment a Tortosa, resident a Barcelona, llicenciat en Història. Ha publicat *Una vila medieval entre fronteres: Calaceit als segles XII i XIII* (1987) i, com a assagista o articulista, *La Franja de Ponent, avui* (1984) i *La catalanitat de la Franja de Ponent* (1999). Col·labora, ocasionalment a *Desperta ferro!*, *Batecs* i *Sorolla't*, i habitualment a *Temps de Franja* i en diversos mitjans de comunicació de Catalunya i el País Valencià.

Montull Diaz, Francisco (Mequinensa, 1961), miner de professió, col·laborador de *Desperta ferro!*

Moret Coso, Hèctor (Mequinensa, 1958), resident a Barcelona des de 1968, llicenciat en Filologia Catalana, professor d'ensenyament secundari en aqueixa ciutat, ha publicat –amb el quasi pseudònim Hèctor B. Moret–, els poemaris *Pentagrama* (1987), *Joc de daus* (1988), *Ròssecs* (1992), *Al cul del sac trobarem les porqueres* (1993), *Antídots* (1996) *Temps pervers* (1999) i l'antologia lírica *In Nuce* (2004); tota la seua producció poètica s'ha aplegat en volum a *Camp clos* (2006). Autor de diversos estudis a propòsit de la llengua i la literatura catalanes a l'Aragó, com ara *Sobre la llengua de Mequinensa* (1984), *Indagacions sobre llengua i literatura catalanes a l'Aragó* (1998). Col·labora, amb el pseudònim Esteve Betrià, a la revista *Temps de Franja* i al setmanari *La Veu de l'Ebre*, amb textos aplegats, en part, en el volum *Circumloquis i remostrons* (2003) i com a redactor amb el pseudònim Berenguer de Mussots. Com a editor ha dirigit les col·leccions *Quaderns de la Glera* i *Quaderns de les Cadolles*.

Moret Oliver, Maria Teresa (Mequinensa, 1974), llicenciada en Filologia Hispànica i professora de la Universitat de Saragossa, és autora de diversos treballs sobre la llengua medieval catalana a l'Aragó editats en publicacions especialitzades. Col·labora ocasionalment a *Temps de Franja*.

Motis Purroy, Josefina (Albelda, 1944), resident a Barcelona des de 1965, llicenciada en Psicologia, s'ocupa professionalment de persones discapacitades; redactora ocasional de *Desperta ferro!*, *Temps de Franja* i de la revista local *La Rambla* d'Albelda.

Navarro Gómez, Pere (Cambrils, 1958), doctor en Filologia Catalana, és professor del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona. D'entre els seus treballs cal anotar els estudis

dedicats, ni que sia parcialment, als parlars de l'Aragó catalanòfon meridional *Els parlars de la Terra Alta* (1996), *Aproximació geolingüística als parlars de la Ribera de l'Ebre*(2000) i *Aproximació geolingüística als parlars del Matarranya* (2005).

Nicolàs Royes, Mari-Jose (Fraga, 1961), resident a Andorra des de 1997, diplomada en Turisme i tècnic de medi ambient; col·laboradora habitual de *Temps de Franja*.

Nogués Furió, Pepa (Carlet –la Ribera Alta–, 1972), resident a la Terra Alta i el Matarranya a partir de 1998, viu a la Portellada des de 2007; antropòloga de formació –especialitzada en etnologia– i tècnica cultural; col·laboradora ocasional de *Temps de Franja* i habitual de la revista local *Kalat-Zeyd*. Ha organitzat les exposicions *Desideri Lombarte: Ataïllar el món des del Molinar*(2002) i –amb M. Gimeno, H. Moret i R. Solana– *La llengua catalana a l'Aragó* (2005).

Ortega Hernández, Javier (Acrijos – Sòria–, 1950), periodista d'ofici i formació, ha treballat a nombrosos diaris i revistes aragoneses, és autor *Los años de la ilusión* sobre la transició política a l'Aragó i col·laborador esporàdic de *Temps de Franja*.

Pa de Casa Col·lecció d'edició discontinua en català del Departament d'Educació i Cultura de la Diputació General d'Aragó iniciada el 1984, on s'editen els premis Guillem Nicolau. El 1995 passà a denominar-se Literaturas de Aragón. Serie en lengua catalana.

Pac Vivas, Manuel (Benavarri, 1919), activista polític i sindical, resident a Sabadell a partir de 1941, ha publicat *Batalló de càstig Memòries d'un vell lluitador d'origen pagès* (1999).

Pallarol Sánchez, Juli (Albelda, 1956), nascut accidentalment a Osca, llicenciat en dret, exerceix de professor d'ensenyament secundari a Lleida. Redactor ocasional de *Batecs*, és autor de diferents estudis sobre la situació jurídica del català a l'Aragó.

Pallarès Gómez, Joan (Alcampell, 1958), doctor en antropologia i professor del Departament d'Història de l'Art i Història Social de la Universitat de Lleida. Fou director de l'Escola Universitària de Treball Social 'Creu Roja' de Lleida, i des del 2000 és el director de l'Observatori de nous consums de drogues en l'àmbit juvenil de Catalunya. És autor de l'assaig *La dolça punxada de l'escorpi: antropologia dels ionquis i de l'heroïna a Catalunya* (1995) i de nombroses monografies i articles publicats en revistes especialitzades sobre temes de joventut i salut.

Palomar Abadia, Salvador (Reus, 1956), antropòleg de formació, és autor, en col·laboració amb Montsant Fonts, de l'estudi *La festa de Sant Antoni al Matarranya* (1993). Col·laborà a *Sorolla't*.

Pedro Saputo, Premi Guardó de vida efímera (2001-2003) de les diputacions provincials de Saragossa i Osca destinat a premiar la millor obra literària en català d'autor aragonès en l'any de la convocatòria.

Perera Boix, Josep –nascut a Castellonroi–, activista cultural resident a Terrassa, promotor i col·laborador de *Desperta ferro!*

Pons Brualla, Josep Manuel –nascut a Lleida–, activista cultural en els anys setanta i vuitanta del segle passat amb orígens familiars a Benavarrí –on resideix–; col·laborador a *Desperta ferro!* i *Batecs*.

Premsa aragonesa En diferents publicacions periòdiques (diaris i revistes en general de caràcter cultural) impreses en castellà a l'Aragó hi trobem ocasionals col·laboracions en català com ara *Andalán* (197-199) –A. Quintana, D. Lombarte, H. Moret,...–, *Rolde. Revista de Cultura Aragonesa* –T. Llerda, A. Quintana, H. Moret, J.A. Carrévalo,...–, *Boletín del Centro de Estudios del Bajo Aragón* –A. Quintana, D. Lombarte, C. Sancho,...–, *La Comarca*, *Diario del Altoaragón*, *Diario de Teruel*, etc.

Premsa local En la premsa local i comarcal de l'Aragó catalanòfon, redactada generalment en bona part en castellà es publica, amb diferent freqüència, col·laboracions en català: *Plana Rasa. Revista informativa y cultural de la Asociación Cultural Sucarrats* de Mont-roig, *Lo Portal. Revista d'Informació Municipal* i *L'Eixam* de Nonasp, *L'Algorí. Revista bimensual fabarola* (1993-1998) de Favara, *Sopeira. Revista de l'Associació d'amics d'Alaó* de Sopeira, *La Comarca* d'Alcanyís (des de 1988), *Kalat-Zeyd. Asociación de Mujeres y Consumidores Kalat-Zeyd* de Calaceit, *Temps de parlar* d'Altorricó, *Fogari i calaixera* de Fraga, *La Rambla* d'Albelda, *Lo Pregoner* d'Alcampell, *La Bassa* de Castellonroi, *Nosotros, Blanc i Negre* i *Gaceta del Matarraña* (1986-1990), revistes extintes editades a Vall-de-roures, *La Tarayola* de la Ginebrosa, *Calu* d'Aiguaviva, *Mirablanch* de Valljunquera, ...

Projecte d'Animació Cultural a les Escoles de la Franja Dirigit per M. Sasot i promogut pel Departament d'Educació, Cultura i Esports del Govern d'Aragó que, des del curs 2000-2001, ha dut a les aules d'educació primària i secundària de l'Aragó catalanòfon un nodrit nombre d'escriptors (J. Moncada, M. Ibarz, J. A. Chauvell, L. Rajadell, C. Andreu, M. Blanc, H. Moret, J. Micolau, F. Serés, G. Francino,...), cantautors (A. Abad, À. Villalba,...) i artistes (M. Estaña i Guillermo Castelló) aragonesos d'expressió catalana. En el curs 2007-2008 passà a denominar-se **Projecte Jesús Moncada d'Animació Cultural a les Escoles de la Franja**.

Puch Foncuberta, Enric (Vall-de-roures, 1956), historiador de formació, ha col·laborat a *Sorolla't*, en les revistes locals *Gaceta del Matarraña*, *Blanc i Negre* i *La Comarca* i en diverses publicacions especialitzades amb treballs i articles sobre les èpoques més reculades de la història del Matarraña. Autor d'*El poblament ibèric i romà a la Terra Alta* (1996) i, amb Carles Sancho, de l'estudi *Toponímia i antroponímia de Vall-de-roures* (2000).

Puche Giner, Josep (Montcada i Reixac –Vallès Occidental–, 1967), periodista de formació amb arrels familiars al Matarraña, des del 2000 viu a Beseit i és cap de premsa de l'Ajuntament d'Alcanyís; ha estat redactor ocasional de *Temps de Franja* i és membre del col·lectiu Viles i gents.

Quaderns de la Glera Col·lecció de textos literaris dedicada a la publicació d'obres en català d'escriptors nascuts a l'Aragó catalanòfon en la qual s'editaren 12 números entre el novembre de 1991 i el març de 1993.

Quaderns de les Cadolles Col·lecció de textos literaris dedicada a la publicació d'obres en català d'escriptors nascuts o vinculats a l'Aragó catalanòfon en què s'editaren 12 volums entre l'octubre de 2002 i el setembre de 2004.

Quintana Font, Artur (Barcelona, 1936), lingüista, bibliotecari, traductor, folclorista, professor universitari de català, doctor en Filologia Romànica (Hispanica) i membre de l'Institut d'Estudis Catalans (Secció Filològica); vinculat des de 1966 a les terres aragoneses de llengua catalana, a les quals ha dedicat nombrosos treballs i estudis entre els quals destaquem la tesi doctoral *El parlar de la Codonyera. Resultats d'unes enquestes*, l'antologia *El català a l'Aragó* (1989), la gramàtica adaptada al català de l'Aragó *La nostra llengua. Gramàtica de llengua catalana* (1984). Editor de *Lo Molinar. Literatura popular catalana del Matarranya i Mequinensa. 1 Narrativa i teatre* (1996), *Bllat colrat. Literatura popular catalana del Baix Cinca, la Llitera i Ribagorça. 1. Narrativa i teatre* (1997) i *Epistolari de Desideri Lombarte (1981-1989)*, (2002). Col·laborador esporàdic a *Batecs i Cinga* i habitual a *Sorolla't* i *Temps de Franja* –sovint amb el pseudònim Júlia Lambert. Com a articulista forma part del col·lectiu Lo Cresol i com a narrador és autor de *La Vall de Balat (Memòria de l'Aragó 1948-2003)* (2003).

Ràfales Vidal, Josep Maria (Nonasp, 1962), director de la televisió local de Nonasp, col·laborador ocasional de la revista *Lo Portal* i habitual de l'altra revista local de Nonasp, *L'Eixam*.

Rajadell Andrés, Lluís (Vall-de-roures, 1965), treballa com a redactor a la delegació a Terol del diari *Heraldo de Aragón*, ha publicat els reculls de narracions vinculades a la transmissió oral de la història més recent del Matarranya *Tret de la memòria* (1992) i *Mort al monestir* (2003), la novel·la *A la vora del riu* (2003) i la crònica *1956, l'any de la nevada* (2007). Va col·laborar a *Sorolla't* i en les revistes locals *Gaceta del Matarraña*, *Blanc i Negre* i *La Comarca*. Va estar redactor en cap de *La Comarca* (1989-1990) i és el redactor, des del primer moment, més assidu des del Matarranya de *Temps de Franja*. És membre del col·lectiu d'articulistes Viles i gents.

Ricart Orús, Francesc (Fraga, 1950), tècnic del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, ha estat col·laborador habitual i membre del consell de redacció de la revista *Batecs* i és col·laborador, des del primer moment, de *Temps de Franja*. Ha publicat diferents treballs i reflexions sobre la cultura de l'Aragó catalanòfon i col·labora en diversos mitjans de comunicació de Catalunya i Aragó: *El Triangle*, *L'Escletxa*, *Sorolla't*,...

Ripacurtia Anuari d'investigació editat pel Centre d'Estudis Ribagorçans a partir del 2003.

Rius Roc, Màrio (Nonasp, 1962), agricultor d'ofici, col·laborador habitual de les revistes locals *Lo Portal* i *L'Eixam* de Nonasp.

Riva Muñoz, Tomàs (Queretes, 1934-Lugano –Suïssa–, 2005), impressor i fotògraf, va residir a Suïssa des de 1960. Recol·lector de contes de Queretes en *Lo banc de la paciència i altres narracions* (1999) –en edició a cura d'A. Quintana–, és autor de la col·lecció de fotografies (1965-1977) *Quan érem emigrants* (2002).

Roca Jové, Maria Cinta (la Granja d'Escarp –Segrià–, 1964), biòloga –especialitzada en botànica–, col·laboradora ocasional de *Temps de Franja*.

Rourera Farré, Lluís –Nascut a Areny de Noguera–, historiador del pensament, és autor d'*Escrits i polèmiques del lul·lista Salvador Bové (1869-1915)* (1986) i *Pau Duran (1582-1651) i el capítol i bisbat d'Urgell fins al tractat dels Pirineus* (1987).

Rovira Marsal, Joan (Altorricó, 1947), enginyer agrònom de formació, posteriorment especialitzat en arqueologia i prehistòria. Ha treballat com a gestor en diferents grans empreses. Fou col·laborador de *Desperta ferro!* i de diverses revistes locals de la Llitera, com ara *Temps de Parlar*, *Lo Nostre Lloc*, *La Rambla*, etc. Ha escrit nombrosos treballs sobre la història més remota de la Llitera en revistes especialitzades, així com un capítol al volum XXVI de *Catalunya Romànica*, (1997). Ha estat el coordinador d'un parell de guies en castellà sobre la Llitera editades el 2006 i el 2008.

Sabaté Quinquilà, Ester (Albelda, 1971), nascuda accidentalment a Lleida, llicenciada en Biblioteconomia i Documentació, tècnica de cultura de l'Ajuntament d'Albelda, col·laboradora ocasional de *Temps de Franja* i coordinadora de la revista semestral *La Rambla* i del volum –d'autoria col·lectiva– *Albelda. La vida de la vila* (1999).

Sabés Turmo, Fernando (Sant Esteve de Llitera, 1975), actual alcalde de Sant Esteve i vicepresident de la Comarca la Llitera, doctor en Comunicació Audiovisual i professor en la Facultat de Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona; periodista de professió, responsable d'*Infollitera*, redactor ocasional de *Temps de Franja* i autor de diversos treballs sobre comunicació i premsa.

Salleras Clarió, Joaquín (Fraga, 1949), doctor en Història, exerceix com a professor en l'ensenyament secundari a Barcelona, col·laborador esporàdic de *Temps de Franja* i de l'anuari *Cinga*, és autor de diversos estudis sobre la història de Fraga, entre els quals destaquem l'opuscle –en col·laboració amb Ramón Espinosa– *Los ponts de Fraga* (1988).

Sampietro Sorolla, Montserrat (Fraga, 1968), llicenciada en Belles Arts i en Història de l'Art. Resident a Barcelona, ha publicat diversos articles i volums sobre història de

l'art, crítica de l'art i educació artística com ara els assaigs *Rastres. Antoni Abad* (1994), *Salvador Sabaté (1921-1984)* –en col·laboració amb Divina Sabaté– (2000) i algunes narracions breus, com ara 'Conte d'estiu' dins *La casa calenta i freda* (1994). Ha col·laborat ocasionalment a *Temps de Franja* i en l'anuari *Cinga*.

Sancho Meix, Carles (La Vall del Tormo, 1952), resident a Vallirana des de 1983, professor de geografia i història a l'ensenyament secundari de Vilafranca del Penedès i Vallirana, redactor habitual a *Temps de Franja* –on esporàdicament signa amb el pseudònim Arnau Timoneda– i ocasional a *Batecs*, investigador de la cultura popular del Matarranya d'obra prolífica, ha col·laborat a *Sorolla'ti* en les revistes locals *Nosotros*, *Gaceta del Matarraña*, *Kalat-Zeyd*, *Plana Rasa*, *Lo Portal*, *Boletín del Centro de Estudios Bajoaragoneses*, *Sorolla't informatiu*,... És autor, amb Enric Puch, de l'estudi *Toponímia de Vall-de-Roures* (2000) i editor del segon volum de *Lo Molinar. Literatura popular catalana del Matarranya i Mequinensa. 2 Cançoners* (1996) i, amb Joan Camps, de *Toni Llerda, terra i llengua* (2006). Forma part del col·lectiu d'articulistes Viles i gents i ha tingut cura de l'edició de *Deu anys de «Viles i gents»* (2007).

Sancho Timoneda, Maribel (la Vall del Tormo, 1976), periodista, delegada del *Diario de Teruel* a Alcanyís, ha col·laborat ocasionalment a *Temps de Franja* i *Sorolla't informatiu* i, en català, al setmanari *La Comarca* d'Alcanyís.

San Martín i Boncompte, Josep (Lleida, 1947), professor a Fraga de llengua i literatura castellanés a l'ensenyament secundari, és autor de les novel·les *Joan Majoles* (1994) –d'ambientació fragatina– i *Crònica d'un crepuscle* (2000), de la narració breu *Tristaina... un somni?* (1991) i del poemari *Reculls d'incerta vida* (2000), premi Guillem Nicolau de 1999. Col·labora ocasionalment a *Temps de Franja*.

Sasot Escuer, Màrio (Saidí, 1951), professor d'ensenyament secundari a Saragossa, periodista i músic, és autor de les antologies *Així s'escriu a la Franja (Antologia comentada d'autors de l'Aragó catalanòfon)* (1995) i *Joglars de frontera (La cançó d'autor a l'Aragó catalanòfon)* (1997) –premi Guillem Nicolau de 1995–, de la guia didàctica *El café de la Rana* (1993), redactada amb motiu de la traducció al castellà d'*El café de la Granota* de Jesús Moncada, i de la monografia *Aproximació descriptiva a la llengua de Saidí* (1996). Director de la revista mensual *Temps de Franja* –on signa ocasionalment les seues col·laboracions amb els pseudònims Marià Àlvarez i Felip Berenguer– i del Projecte d'Animació Cultural a les Escoles de la Franja; col·laborà com a redactor a *Desperta ferro!* i *Batecs*.

Schmidt von der Twer, Sigrid (Wuppertal –Alemanya–, 1940), mestra d'escola i professora de turc, col·laboradora esporàdica de *Temps de Franja* i autora –en col·laboració amb A. Quintada– de diferents estudis i traduccions sobre la llengua i la literatura catalanes a l'Aragó.

Seira Michans, Josep Lluís (Albelda, 1958), llicenciat en Història Contemporània, professor de català a l'ensenyament secundari a Tamarit de Llitera, ha estat redactor ocasional de *Desperta ferro!*, *Temps de Franja* i de la revista local *La Rambla*.

Serés Guillén, Francesc (Saidí, 1972), llicenciat en Belles Arts i professor d'història de l'art, és autor de les novel·les *Els ventres de la terra* (2000) –premi Pedro Saputo–, *Un arbre sense tronc* (2001) i *Una llengua de plom* (2002), trilogia aplegada en el volum *De fens i de marbres* (2003) i, parcialment, traduïda pel mateix autor al castellà: *El vientre de la tierra* (2004) i *El árbol sin tronco* (2004); i dels reculls de narracions *La força de la gravetat* (2006) i *La matèria primera* (2007). Ha col·laborat esporàdicament a *Temps de Franja*.

Serret, Llibreria Establiment comercial de Vall-de-roures dirigit per Octavi Serret que dedica una atenció especial a la difusió de la literatura catalana de l'Aragó.

Sitja, La Col·lecció de llibres d'investigació de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca on s'han editat, des de 199 fins el moment de redactar aquest text 22 volums.

Sistac Vicén, Ramon (Barcelona, 1958), amb orígens familiars a Camporrells, és doctor en Filologia Catalana, professor de dialectologia catalana a la Universitat de Lleida, i membre de l'Institut d'Estudis Catalans (Secció Filològica). Ha publicat diversos llibres i articles d'investigació, opinió i assaig sobre l'Aragó catalanòfon i el català occidental en general, entre els quals destaquem la seua tesi doctoral *El ribagorçà a l'Alta Llitera. Els parlars de la vall de la Sosa de Peralta* (1993). Ha col·laborat en diferents mitjans de comunicació amb articles, sovint a propòsit de les actituds socials dels parlants davant la llengua, alguns dels quals s'han aplegat en *De la llengua a les dents* (2004). Ha col·laborat en l'anuari *Ripacurtia* i com a articulista habitual a la revista *Temps de Franja*. Com a narrador ha publicat diversos contes, d'ambient pirinenc, en volums miscel·lanis o col·lectius.

8.

Solana Valls, Ricard (Reus, 1959), impressor d'ofici, amb arrels familiars a Calaceit, vila on resideix de 1985 ençà al davant de l'empresa Gràfiques del Matarranya; ha col·laborat a *Sorolla't*, *Cinga* i en la revista local *Kalat-Zeyd*. Ha estat redactor ocasional de *Temps de Franja* i és autor de diversos treballs onomàstics i històrics del Matarranya en general i de Calaceit en particular.

Solé Llop, Hipòlit (Nonasp, 1960), assessor fiscal de professió, president de l'Associació Cultural del Matarranya entre 1995 i 2006, redactor de les revistes locals *Lo Portal* i *L'Eixam* de Nonasp i, ocasionalment, de *Temps de Franja*.

Sorolla Vidal, Natxo (Pena-roja, 1980), sociòleg de formació, membre del grup de rock en català Los Draps, ha col·laborat ocasionalment a *Temps de Franja* –esporàdicament amb el pseudònim Pau Era– i a l'anuari *Ripacurtia*. Treballa en el camp de la sociolingüística i les xarxes socials i ha participat en l'explotació de diferents enquestes sociolingüístiques. És membre del col·lectiu d'articulistes Viles i gents.

Sorolla't Revista literària i d'investigació editada per l'Associació Cultural del Matarranya i impresa a Calaceit per Gràfiques del Matarranya entre el setembre de 1986 i el desembre de 2000. Entre el març de 1995 i l'abril del 2000 es publicaren 12 números del butlletí intern *Sorolla't informatiu*.

Tejero Costa, Paco (Fraga, 1954), mestre diplomad en l'ensenyament primari a Fraga, primer president el 1983 de l'Institut d'Estudis Fragatins-AFRAGA, és autor de l'opuscle *Una aproximació a la demografia fragatina. Segles XV-XX* (1988) i de l'estudi *Fraga. República i guerra civil: un temps a recordar* (2006). Col·labora de manera ocasional a *Batecs* i a *Temps de Franja*.

Temps de Franja Revista literària i d'informació general de periodicitat mensual dirigida per M. Sasot, editada per Iniciativa Cultural de la Franja i impresa a Calaceit de 1999 ençà a Gràfiques del Matarranya.

Terès Bellès, Carles (Barcelona, 1962), dissenyador gràfic de formació i ofici, de pares d'Estopanyà (Ribagorça) i Queretes (Matarranya), resideix a Torredarques (Matarranya) de 1993 ençà. Col·laborador habitual, des de 2003, de *Temps de Franja*, ha publicat narracions en català a *Sorolla't* i en la revista infantil, editada a Barcelona, *Cavall Fort*. És membre del col·lectiu d'articulistes Viles i gents.

Terrado Pablo, Xavier (Lleida, 1955), doctor en Filologia Romànica (Hispanica), professor catedràtic de filologia hispànica a la Universitat de Lleida. Ha publicat diversos llibres i articles d'investigació onomàstica i lexicogràfica sobre la Ribagorça, entre els quals destaquem els estudis *Toponímia de Betesa* (1992), *Toponímia de Ribagorça. Municipio de Arén* (2001) i, amb M. Cristina Rourera, *Toponímia de Ribagorça. Municipio de Monesma y Cajigar* (2005). El 2004 obtingué el premi Guillem Nicolau amb la narració *Diàleg de la cordialitat* (2004).

Tremosa Palau, Ramon (Areny de Noguera, 1934-Barcelona, 2002), economista de formació, doctor en Ciències Econòmiques –amb la tesi microfitxada *Poble i el treball a l'Alta Ribagorça (segles XVII, XVIII, XIX i XX)* (1988)– i en Dret. Publicà el 1991 l'extens estudi *La demografia i l'economia de la clotada d'Areny (1900-1980) (Un model per a interpretar l'evolució del Prepirineu)* i el 2002 l'assaig religiós *Des dels turons d'avui: digressió inusual entre dues oracions*.

Trill, Lo Col·lecció de treballs i estudis d'investigació editada per l'Associació Cultural del Matarranya, on s'han publicat, des de 1992 fins el moment de redactar aquest text 11 volums.

Trull, Lo Col·lecció d'obres literàries editades per l'Associació Cultural del Matarranya, on s'han publicat, des de 1993 fins el moment de redactar aquest text 17 volums.

Túrnez & Sesé Grup musical format pels músics barcelonins Xavier Túrnez, Daniel Sesé, Jesús Vidal, Jordi Ruiz i Laia Rius, amb vinculacions al Matarranya. El seu primer treball discogràfic, *Quedarà la paraula* (2002), està dedicat íntegrament a la poesia de Desideri Lombarte. En el seu tercer treball discogràfic, *Sol blanc* (2006), s'hi musica un poema d'H. Moret.

Vallès Pedrix, Edmon (Mequinensa, 1920-Barcelona, 1980), periodista, traductor de l'italià al català i autor de 6 volums de gran format sobre la història gràfica de la Catalunya contemporània en el període que abraça de 1888 a 1975. El 1980 edità el breu assaig memorialista *Dietari de guerra (1938-1939)*, en què a les notes escrites com a jove soldat republicà hi afegeix breus comentaris d'un historiador madur.

Ventura Nadal, Rafel (Alcampell, 1961), periodista de formació i professió, fou director de *Desperta ferro!* i és redactor ocasional de *Temps de Franja*. Resident a Lleida, actualment és director de l'àrea de Comunicació de la Diputació de Lleida

Vidal Cosialls, Josep Ramon (Camporrells, 1962), viu a Terrassa des de 1985 i és inspector coordinador del sector de Terrassa del Departament d'Educació de la Generalitat adscrit a l'àrea artística en l'especialitat de música. Professor d'EGB i llicenciat en Filosofia, en Ciències de l'Educació i en Filologia Catalana, és autor o coautor de nombrosos materials didàctics de llengua i literatura catalanes i ha tingut cura d'una edició escolar de *Terra Baixa* (1998) d'Àngel Guimerà.

Vidal Fígols, Pasqual (Massalió, 1946), agricultor d'ofici. De formació autodidàctica, s'ha mostrat interessat pels costums i les tradicions populars del Matarranya en general i de Massalió en particular, ha estat il·lustrador dels costums i paisatge de la comarca. Autor, com a redactor i il·lustrador, dels volums *Festes i tradicions de la comarca del Matarranya. Vila de Massalió* (1998) i *A la falda de la iaia (Literatura oral de Massalió)* (2005) Ha estat col·laborador de *Sorolla 'ti* de la revistes locals *Kalat-Zeyd* i *Plana Rasa*, i redactor ocasional de *Temps de Franja*.

Vidallet Làzaro, Dario (Mequinensa, 1973), geòleg de formació i professió, activista del medi ambient, col·laborador ocasional de *Temps de Franja* i de l'anuari *Cinga*.

Viles i gents Col·lectiu d'articulistes matarranyencs format per M. Blanc, T. Bosque, J. A. Carrégal, J. Micolau, J. Puche, A. Quintana, L. Rajadell, C. Sancho, N. Sorolla, C. Terès,... que des del número 7 del 20 d'abril de 1995 col·laboren, un per setmana, en català a *La Comarca*, publicació setmanal d'àmbit comarcal amb seu a Alcanyís, i des del 2000 a *Temps de Franja*. En el volum *Deu anys de «Viles i gents»* (2007), coordinat per C. Sancho i amb pròleg de Ramón Mur, s'ha recollit una selecció d'articles dels deu primers anys d'existència d'aquest col·lectiu d'articulistes aragonesos en català.

Villalba Damian, Àngel (Favara, 1945), viu a l'Hospitalet de Llobregat des de 1963, mecànic d'ofici i cantautor. Si bé es donà a conèixer en la dècada dels anys

seixanta no enregistrà el primer treball discogràfic fins el 2002: *Àngel Villalba i 30 anys de cançons*. Part dels textos de les seues cançons s'han aplegat en l'estudi *Joglars de frontera (La cançó d'autor a l'Aragó catalanòfon)* (1997) de M. Sasot i en diverses antologies i mostres literàries. Ha col·laborat esporàdicament a les revistes locals *Lo Portal* i *l'Argolí*.

* **Vistaires** Diferents escriptors catalans contemporanis, en general viatgers peripatètics, han descrit en detall l'experiència de visitar els paisatges i conèixer les gents de l'Aragó catalanòfon en alguns dels seus escrits; així ho fan els escriptors pedestres Xavier Fàbregas amb *Entre Catalunya i Aragó* (1971), i, en dues ocasions, el també barceloní Josep Maria Espinàs: *A peu per la Llitera (Viatge a la frontera de la llengua)* (1990) i *A peu pel Matarranya (Viatge a l'Aragó que parla català)* (1996). El dibuixant i guionista barceloní de còmics Néstor Macià fa passejar pel Matarranya en Corremón, peripatètic personatge de l'àlbum, publicat per l'editorial Sirius, *Bernat Corremón al Matarranya* (1989), mentre que 20 anys abans Josep Vallverdú havia recollit en els volums de *Catalunya visió* les seues impressions sobre l'Aragó catalanòfon. Salvador Ginesta Batllori descriu les terres del sud de l'Aragó catalanòfon en *Les terres del Matarranya* (1991), Joan Josep Rovira Climent edita el recull de narracions *La gent del Matarranya* (1996), mentre que Joan Perucho recull tots els seus escrits que tenen com a escenari la meitat sud de la Franja en el volum *Fulls de les fronteres, entre Gandesa i Alcanyís / Hojas de las fronteras, entre Gandesa y Alcañiz* (2003).

També alguns estudiosos i investigadors han dedicat una part dels seus treballs a descriure i analitzar en català diferents aspectes de l'Aragó catalanòfon: *Prehistòria de la Vall del Matarranya* (1982) de Ramon Viñas i Vallverdú, *El paper moneda català a la Franja de Ponent 1936-1939* (1987) d'Antoni Turró, *Les arrels musulmanes de Mequinensa* (1994) de Pere Balañà, *La Vila de Fraga al Segle XVII*, I (1994) i II (1995) de Félix Otero Carrasco, *Capítols de Cort de Barcelona i Fraga (1379-1384)* (1996) de Jordi Rius i Jové, *Catàleg dels jaciments arqueològics del municipi de Fraga* (1997) d'Aránzazu Montaner Satorres, *Estudi dels aiguamolls en el municipi de Fraga i mesures de planificació i gestió de l'ús sostenible* (2006) de José Garrido Palacios...

Xapurriadisme i localisme De la mateixa manera que en parlar de la llengua i la literatura contemporànies al País Valencià i, en menor mesura, a Mallorca, s'ha de fer esment a les manifestacions lingüísticoliteràries de caràcter secessionista, a l'Aragó catalanòfon s'ha d'esmentar el xapurriadisme, una manifestació sociocultural caracteritzada, com el blaverisme del País Valencià i el gollisme de Mallorca, per la negació sistemàtica de la identificació de la llengua de l'Aragó catalanòfon amb el català general. Encara que no gaire nombroses, els partidaris del xapurriadisme –denominat aragonés oriental pels seus més afèrrims defensors agrupats en la Facao (Federació d'Associacions Culturals de l'Aragó Oriental) (sic)– han publicat textos amb vocació literària sense gaire incidència més enllà del clos grupal, com ara l'*Antolochía Lliteraria en Aragonés (Oriental)*. *Escríts actuals de la chen de la Llitera* (sic) editada per l'Associació Cultural Lliterana "Lo Timó" el 2005 en ortografia aberrant.

Amb tot, cal dir que cada escriptor de vocació i estil rabiosament locals és un cas particular ja que gairebé sempre empra en l'escriptura una ortografia *sui generis* d'acord

amb la instrucció rebuda –en general de base castellana– per ell i pels lectors als quals van destinats els textos redactats, en general, covilatans de l'autor. Aquest seria el cas d'alguns dels textos apareguts durant dècades en les revistes locals *La Voz de la Litera* – amb seu a Tamarit– i *La Voz del Bajo Cinca* –amb seu a Fraga– o d'autors com ara Carmeta Pallarés, amb nombrosos articles periodístics sobre la Ginebrosa publicats a *La Comarca* i a la revista local *Talayola*, de les germanes Andreseta i Pepeta Bean, amb nombrosos sainets ambientats en la capital del Baix Cinca, del poeta costumista Joaquín Riau de Mequinensa amb el volum *Coses nostres* (1980), d'Antonio Alós Pascau amb el volum *Calasanz* (1981), de Joaquín de Carpi y Cases amb *El Tamarite de nuestros abuelos* (1974), *El dialecto de Tamarite de la Litera* (1981) i *La Fuente del Hortaz de Tamarite* (1982), de Joaquín Carrera Quinquillà (Albelda, 1917-1991) amb el *Libro del poeta local* (1983), d'Antonio Viudas Camarasa amb *Léxico de la Litera (Huesca). El reino vegetal, los animales y el hombre* (1983), d'Agustín Faro Forteza amb *Tradición oral a Santistebe (La Llitera)*, (1990), de Pedro Grúas Naval amb *Vocabulario y textos de Tamarite de Litera (Huesca)* (1995), de Maria Benagues Camarasa i Lola Bielsa Masdeu en la revista local *L'Argolí* de Favara,... En fi, cal felicitar-nos de la publicació d'aquests textos, rabiosament locals i redactats amb voluntat de restar prop de la llengua parlada, per la genuïna riquesa dels constituents lèxics, morfològics i, fins i tot, fonètics, dialectals que, d'alguna manera, aporten les obres d'aquests autors conscientment locals al coneixement de la llengua comuna.

Zapater Labrador, Mari (Fraga, 1948), editora de la revista local *Fogari i Calaixera* –ocupada en recollir el costumisme i les tradicions populars de Fraga des de 1996–, és autora de l'aplec de narracions populars *Encara rai...! Les vint i una falòria* (2002), redactades com a guions de ràdio a partir de 1981. Redactora ocasional a *Temps de Franja*.

Zapater Zapater, Ismael (Vilella de Cinca, 1949), catedràtic de geografia i història a l'ensenyament secundari i polític municipal a Lleida, col·laborador ocasional de *Batecs* i autor de l'estudi econòmic *La Ribera del Cinca: una comarca-frontera* (1992) i de diversos treballs especialitzats.

Referències gràfiques

1. Associació Cultural del Matarranya. <http://www.matarranya.com>
2. Margarita Celma i Susanna Antolí Tello. <http://www.serretllibres.com>
3. Ripacurtia. <http://www.cerib.org>
4. Ceràmica, de Teresa Jassà. <http://www.matarranya.com>
5. Desideri Lombarte. <http://www.matarranya.com>
6. Memòries d'una mula vella. <http://www.beaba.info>
7. Artur Quintana. <http://www.iec.cat>
8. El Periódico de Catalunya